

Наталія КРУЧУК

Дитинство та родовід Миколи Островського

Село Вілія Кунівської волості Острозького повіту Волинської губернії (на даний час Острозький р-н Рівненської обл.) розкинулось на березі швидкоплинної річки з такою ж самою назвою. Його оточували багаті ліси з бобровими гонами, поля, луки і сіножаті. Великий рибний став, водяний млин, винокурня і земля належали Георгію Єрмолайовичу Рейну – всесвітньо відомому вченому в галузі гінекології та акушерства, лейб-лікарю та таємному раднику його імператорської величності. Саме в цьому мальовничому селі 16 (за новим стилем 29) вересня 1904 року в сім'ї Олексія Івановича та Ольги Йосипівни Островських народилася п'ята дитина – син Микола, про що свідчить запис в метричній книзі с. Вілії за 1904 рік.

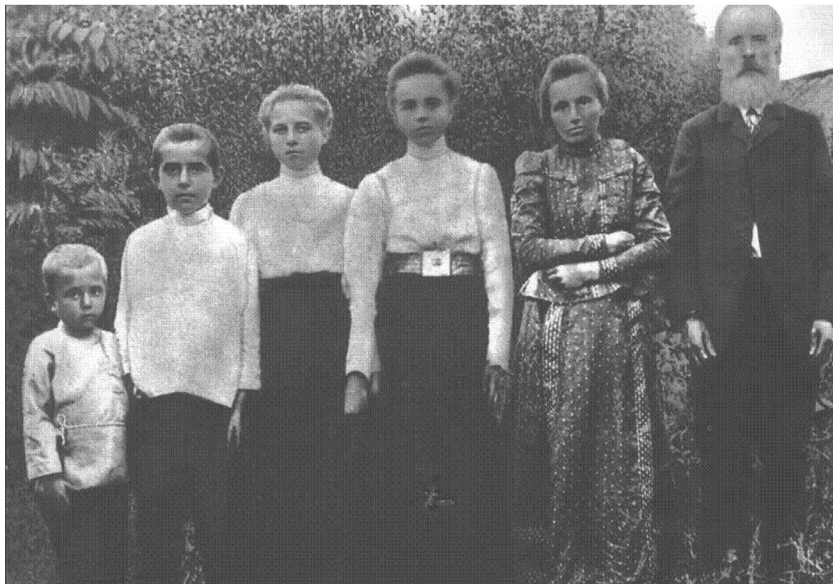
Батько, Олексій Іванович, народився 5 жовтня 1854 року в с. Юськівці Острозького повіту в родині «кандидата, який вдруге подав прохання на військову службу», Івана Васильовича Островського та його дружини Степаниди Іллівни. Іван Васильович служив у Волинському лейб-гвардії полку його імператорської величності. Коли молодшому синові Олексію не було ще й двох років, його батько, який повернувся пораненим з Кримської війни, 27 липня 1856 року помер. Його поховали в селі Юськівці (тепер село Йосипівці Білогірського р-ну Хмельницької обл.) з великими почестями як заслуженого вояка. Невдовзі померла й мама, залишивши сиротами двох синів. З трирічного віку Олексій був на утриманні старенького дядька, а після його смерті хлопчика доглядали чужі люди. Отже, батько Миколи Островського був кантоністом – солдатським сином, який від дня свого народження був приписаний до військової служби в особливій нижчій військовій школі, після закінчення якої був зарахований до Волинського лейб-гвардійського полку його імператорської величності. У 1873 році він одружився з Іулітою Бондарчук – жителькою с. Вілія, якій батько в придане дав декілька десятин землі й хату. Сімейне життя не складалося. Наприкінці 1875 року Олексій Іванович був призваний до війська. Пройшов шлях, як і його батько, від солдата до унтер-офіцера. Брав участь в російсько-турецькій війні 1877-1878 рр. По закінченню строкової служби, через десять років, Олексій Іванович повернувся до Вілії. А коли в квітні 1886 року хата дружини згоріла, землі віддали у заставу, Іуліта переїхала до містечка Вишгородок Кременецького повіту, Олексій Іванович подався в Петербург, де працював кур'єром в порту. Повернувшись з Петербурга, переїздить до дружини в Вишгородок, пра-

цює наглядачем акцизних зборів. 1895 року під час епідемії холери Іуліта захворіла та померла, похована в с. Вілія.

Мати майбутнього письменника Ольга Йосипівна народилася в 1875 році в багатодітній (шестеро дітей) сім'ї в містечку Дубно на Рівненщині. Її батьки, Йосип та Катерина Заяць, переселенці з Чехії, жили бідно. Дванадцятилітню Ольгу батько відвіз до м. Кременця, де вона за мізерну плату доглядала чужих дітей. Потім куховарила, прала, доглядала дітей своєї старшої сестри Марії Пулавської у містечку Вишгородок, де й посватав її вдівець Олексій Іванович Островський.

Ольга Йосипівна згадує, що одразу ж після весілля вони з Олексієм Івановичем переїхали до Вілії, найняли півхати та город на околиці села. Олексій Іванович працював прикажчиком в державній горілчаній крамниці, іноді їздив по селах на сезонні роботи. Дружина вела домашнє господарство, виховувала дітей. В родині Островських народилось шестеро дітей: Надія (1896-1920), Катерина (1898-1965), Дмитро (1900-1963), Неоніла (1902-1902), Микола (1904-1936), Ніна (1909-1910). Неоніла та Ніна померли немовлятами.

Фото: родина Островських, 1908 р.

Доньки Надія та Катерина після закінчення Вілійської церковно-парафіяльної школи навчалися за казенний кошт в Острозькому графа

Д. Блудова жіночому училищі, яке працювало за гімназійним курсом. Випускниці цього училища мали право працювати помічницею вчителя церковно-парафіяльної школи. Завдяки заслугам діда Івана Васильовича Островського, героя Севастопольської оборони 1855-1856 рр., дівчата мали право на безкоштовне навчання. Після закінчення Острозького училища Катерина працювала помічницею вчителя в с. Вельбівно. Надія, успішно склавши екзамени в Кременецькому єпархіальному жіночому училищі, отримала звання вчительки і була направлена в с. Степанівку, куди часто брала з собою і Миколку. Він тихо сидів на уроках і уважно слухав розповіді сестри. Посеред навчального року школу закрили, тому що вона не опалювалась. Надію перевели на посаду вчительки в с. Мощаницю.

Старшого сина Дмитра в одинадцятилітньому віці віддали навчатися слюсарній справі до м. Острога. Майстер нещадно ставився до хлопця – змушував виконувати непосильну для підлітка, непов'язану із слюсарною справою роботу. Якось побив хлопця дуже жорстоко, і Дмитро втік від нього. Після того, як хлопець одужав, батько відвіз його до іншого майстра в містечко Кунів.

Ольга Йосипівна розповідала, що Олексія Івановича поважали в селі, називали його «мужицьким батьком», часто до нього зверталися за порадами, з проханням написати скаргу чи клопотання. Він був завжди зайнятий громадськими справами і мало уваги приділяв дружині та дітям. Жителі Віллі на сільському сході прийняли рішення побудувати чайну, уповноваженим обрали Олексія Івановича. На землях, що залишилися йому у спадок від першої дружини, за паї односельчан він збудував велику хату. В одній половині оселилися Островські, а в другій товариство народної тверезості відкрило чайну. Але комерційні справи не виправдали сподівань Олексія Івановича, і він збанкрутував. Хата була продана з аукціону, гроші роздані пайовикам. Постало питання, де і як жити далі? Деякий час проживали у родичів в с. Великі Куськівці, в м. Острозі.

Восени 1913 року, видавши обох доньок заміж, Ольга Йосипівна з синами оселяється у м. Старокостянтинові, де проживала родина її старшої сестри Марії Пулавської. Дмитро жив у Пулавських і працював у них в ковбасній. Миколка поступив в міське училище. Ольга Йосипівна влаштувалась до управляючого цукрового заводу Волоскевича доглядати його хвору матір. Їй виділили невеличку кімнатку, де вона проживала з молодшим сином. Проте, через деякий час через прикрий випадок, який стався з вини Миколки, її звільнили з роботи.

Дізнавшись з листа, що Надія захворіла, Ольга Йосипівна відвезла Миколку до Олексія Івановича, який проживав у своїх далеких родичів на хуторі Тур'я Лановецького повіту, а сама ризикнула поїхати до доньки в Пе-

тербург. Надія почала одужувати, і матері потрібно було повертатись назад. Але з України не було відповіді на листи. Це дуже бентежило Ольгу Йосипівну. Вона боялась, що в численних потоках біженців не зможе розшукати своїх рідних. Перша світова війна, яка розпочалася влітку 1914 року, гнала людей з заходу вглиб країни. В спогадах Ольга Йосипівна пише: «Це були важкі часи. Всі люди були, як птахи в польоті – не знаєш, де завтрашній день зустрінеш». Отримавши листа від сестри Варвари Козеловської, Ольга Йосипівна приїздить до неї в с. Плисків Київської губернії, куди в результаті тривалих пошуків зуміла зібрати всю свою сім'ю. Спочатку приїхали доньки з чоловіками, Дмитро. Потім в тифозному бараку біженців відшукали і хворого Олексія Івановича, якого доглядав Микола.

Невдовзі, Олексій Іванович видужав і влаштувався вагарем сіна на станцію Оженин Острозького повіту. Зяті забрали своїх дружин. Ольга Йосипівна з синами оселяється в Шепетівці.

Література

1. Спогади Островської О. Й. // Фонди Шепетівського музею Миколи Острозького а-767.
2. Метричні книги, видані Волинською духовною консисторією П'ятиницькій церкві с. Вілія Острозького повіту // архів Острозького райЗАГСу.
3. Метрична книга с. Розваж Острозького повіту, 1854 р. // Державний архів Житомирської області (далі ДАЖО). – Ф-1, Оп.78. – Спр. 1082. – Арк. 397(зв)-398.
4. Метрична книга с. Юськовець Острозького повіту. 1856. // ДАЖО. – Ф. 1. – Оп. 78. – Спр. 1086. – Арк. 834(зв)-835.